

උපසග්ගත්ථසඬගහො - රූපසිද්ධි

01) ඔපසග්ගිකපද

අලාලිඬගසඬධ්‍යාවිභත්තිහෙදා උපසග්ගනිපාතා වුච්චන්තෙ.

ප පරා නි නී උ දු සං වි අව අනු පරි අධි අභි පති සු ආ අති අපි අප උප ඉති පීසති උපසග්ගා.

තත්ථ පසද්දො පකාරා'දිකම්ම පධානි'ස්සරිය'න්තොභාවවියොග තප්පර භුසත්ථ සම්භවතිත්ති අනාවිල පත්ථනාදිසු. පඉති අයමුපසග්ගො එතෙසු පකාරාදිසු අත්ථෙසු වත්තති, යථා - පකාරෙ පඤ්ඤා, ආදිකම්මෙ විජ්ජකතං, පධානෙ පණිතං, පධානං පධානත්තං, ඉස්සරියෙ පභු අයං දෙසස්ස, අන්තොභාවෙ පක්ඛිත්තං, වියොගෙ පවාසී, තප්පරෙ පාවරියො, භුසත්ථෙ පවුද්ධකායො, සම්භවෙ හිමවතා ගඬගා පභවති, තිත්තියං පහුතමන්තං, අනාවිලෙ පසන්තමුදකං, පත්ථනෙ පණිහිතං.

පරාඉති පරිහානි පරාජය ගතිවික්කමා'මසනාදිසු. යථා - පරිහානියං පරාභවො, පරාජයෙ පරාජිතො, ගතියං පරායනං. වික්කමෙ පරක්කමති, ආමසනෙ අඬගස්ස පරාමසනං.

නිඉති නිස්සෙස නිග්ගත නිහරණ'න්තොපවෙසනා'භාවනිසෙධ නික්ඛන්ත පාතුභාවා'වධාරණ විභජන උපමු'පධාරණා'වසානජෙකාදිසු. නිස්සෙසෙ නිරුත්ති, නිරවසෙසං දෙති, නිග්ගතෙ නික්කිලෙසො, නියානි, නිහරණෙ නිද්ධාරණං, අන්තොපවෙසනෙ නිබාතො, අභාවෙ නිම්මක්ඛිකං, නිසෙධෙ නිවාරෙති, නික්ඛන්තෙ නිබ්බාතො, නිබ්බානං, පාතුභාවෙ නිම්මිතං, අවධාරණෙ නිච්ඡයො, විභජනෙ නිද්දෙසො, උපමායං නිදස්සනං, උපධාරණෙ නිසාමනං, අවසානෙ නිට්ඨිතං, ජෙකෙ නිපුණො.

නිඉති නිහරණා'වරණාදිසු. නිහරණෙ නිහරති, ආවරණෙ නීවරණං.

උඉති උග්ගතු'ද්ධකම්ම පධාන වියොග සම්භව අත්ථලාභසත්ති සරූපකථනාදිසු. උග්ගතෙ උග්ගච්ඡති, උද්ධකම්මෙ ආසනා උට්ඨිතො, උක්ඛෙපො, පධානෙ උත්තමො, ලොකුත්තරො, වියොගෙ උබ්බාසිතො, සම්භවෙ උබ්භුතො, අත්ථලාභෙ උප්පන්තං ඤාණං, සත්තියං උස්සහති ගන්තුං, සරූපකථනෙ උද්දිසති සුත්තං.

දුඉති අසොභනා'භාවකුච්ඡිතා'සමිද්ධි කිච්ඡ විරූපනාදිසු. අසොභනෙ දුග්ගන්ධො, අභාවෙ දුබ්භික්ඛං, කුච්ඡිතෙ දුක්කථං, අසමිද්ධියං දුස්සස්සං, කිච්ඡෙ දුක්කරං, විරූපතායං දුබ්බණ්ණො, දුම්මුධො.

සංඉති සමොධාන සම්මාසම සමන්තභාවසඬගත සඬබෙපභුසත්ථ සහත්ථ අප්පත්ථ පභවා'හිමුඛභාව සඬගහ පිධාන පුනජ්ජනකරණ සමිද්ධාදිසු. සමොධානෙ සන්ධි, සම්මාසමෙසු සමාධි, සම්පයුත්තො, සමන්තභාවෙ සංකිණ්ණො සමුල්ලපනා, සඬගතෙ සඬගමො, සඬබෙපෙ සමාසො, භුසත්ථෙ සාරත්තො, සහත්ථෙ සංවාසො, අප්පත්ථෙ සමග්ගෙසො. පභවෙ සම්භවො, අහිමුඛභාවෙ සම්මුඛං, සඬගහෙ සඬගණ්ණානි, පිධානෙ සංවුතං, පුනජ්ජනකරණෙ සන්ධාවති, සමිද්ධියං සම්පන්තො.

චිඉති විසෙස විවිධ විරුද්ධ විගත වියොග විරූපනාදිසු. විසෙසෙ විමුත්ති විසිට්ඨො, විවිධෙ විමති විචිත්‍රං, විරුද්ධෙ විවාදො, විගතෙ විමලං, වියොගෙ විජ්ජයුත්තො, විරූපතායං විරූපො.

අවඉති අධොභාග වියොග පරිභව ජානන සුද්ධි නිච්ඡයදෙස ථෙය්‍යාදිසු. අධොභාගෙ අවක්ඛිත්තවක්ඛු, වියොගෙ ඔමුක්කඋපාහනො අවකොකිලං වනං, පරිභවෙ අවජානනං අවමඤ්ඤති, ජානනෙ අවගච්ඡති, සුද්ධියං වොදානං, නිච්ඡයෙ අවධාරණං, දෙසෙ අවකාසො, ථෙය්‍යෙ අවභාරො.

අනුඉති අනුගතා'නුපච්ඡන්ත පච්ඡත්ථ භුසත්ථ සාදිස්ස භීනතතියත්ථ ලක්ඛණ'ත්ථම්භුතක්ඛාන භාග විච්ඡාදිසු. අනුගතෙ අන්වෙති, අනුපච්ඡන්තෙ අනුසයො, පච්ඡාසද්දත්ථෙ අනුරථං, භුසත්ථෙ අනුරත්තො, සාදිස්සෙ අනුරූපං. භීනෙ අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤවන්තො, තතියත්ථෙ නදිමන්වචසිතා සෙනා, ලක්ඛණෙ රුක්ඛං අනු විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, ඉත්ථම්භුතක්ඛානෙ සාධු දෙවදත්තො මාතරං අනු, භාගෙ යදෙත්ථ මං අනුසියා තං දියතු, විච්ඡායං රුක්ඛං රුක්ඛං අනු විජ්ජොතතෙ වන්දො.

පරිඉති සමන්තකොභාව පරිච්ඡේද වජ්ජනා'ලිඛිත නිවාසනපුජාභොජනා'වජානන දොසක්ඛාන ලක්ඛණාදීසු. සමන්තකොභාවෙ පරිවුතො, පරිච්ඡේදෙ පරිඤ්ඤෙයාං, වජ්ජනෙ පරිහරති, ආලිඛිතනෙ පරිස්සජති, නිවාසනෙ වත්ථං පරිධස්සති, පුජායං පාරිවරියා, භොජනෙ භික්ඛුං පරිච්ඡති. අවජානනෙ පරිහවති, දොසක්ඛානෙ පරිභාසති, ලක්ඛණාදීසු රුක්ඛං පරි විජ්ජොතනෙ විජ්ජුඉච්චාදි.

අධිඉති අධිකි'ස්ස'රුපරිභාවා'ධිභවනජ්ඣායනා'ධිට්ඨානනිච්ඡයපාපුණනාදීසු. අධිකෙ අධිසීලං, ඉස්සරෙ අධිපති, අධි බුභ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, උපරිභාවෙ අධිරොහති, පථවිං අධිසෙස්සති, අධිභවනෙ අධිභවති, අජ්ඣායනෙ ඛ්‍යාකරණමධිතෙ, අධිට්ඨානෙ භූමිකම්පාදිං අධිට්ඨානි, නිච්ඡයෙ අධිමොක්ඛො, පාපුණනෙ භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති.

අභිඉති අභිමුඛභාව විසිට්ඨා'ධි කු'ද්ධකම්ම කුල සාරුජ්ජවන්දන ලක්ඛණ'ත්ථම්භුතක්ඛාන විච්ඡාදීසු. අභිමුඛභාවෙ අභිමුඛො අභික්කමති, විසිට්ඨෙ අභිධම්මො, අධිකෙ අභිවස්සති, උද්ධකම්මෙ අභිරුහති, කුලෙ අභිජානො, සාරුජ්ජෙ අභිරුපො, වන්දනෙ අභිවාදෙති, ලක්ඛණාදීසු පුරිමසමං.

පතිඉති පතිගත පටිලොමපතිනිධි පතිදාන නිසෙධනිවත්තන සාදිස්ස පතිකරණා'දාන පතිබොධ පටිච්ච ලක්ඛණ'ත්ථම්භුතක්ඛාන භාගවිච්ඡාදීසු. පතිගතෙ පච්චක්ඛං, පටිලොමෙ පතිසොතං, පතිනිධිමභි ආචරියතො පති සිස්සො, පතිදානෙ තෙලත්ථිකස්ස සතං පති දදාති, නිසෙධෙ පටිසෙධනං, නිවත්තනෙ පටික්කමති, සාදිස්සෙ පතිරුපකං, පතිකරණෙ පතිකාරො, ආදානෙ පතිග්ගණ්හාති, පතිබොධෙ පටිච්චො, පටිච්චෙ පච්චයො, ලක්ඛණාදීසු පුරිමසමං.

සුඉති සොභන සුට්ඨසම්මා සමිද්ධි සුඛත්ථාදීසු. සොභනෙ සුගන්ධො, සුට්ඨසම්මාදන්ථෙප්පු සුට්ඨ ගතො සුගතො, සම්මා ගතොතිපි සුගතො, සමිද්ධියං සුභික්ඛං, සුඛත්ථෙ සුකරො.

ආඉති අභිමුඛභාවු'ද්ධකම්ම මරියාදා'භිවිධි පත්ති'ච්ඡාපරිස්සජන ආදිකම්මග්ගහණ නිවාස සමීප'ච්ඡානාදීසු. අභිමුඛභාවෙ ආගච්ඡති, උද්ධකම්මෙ ආරොහති, මරියාදායං ආපබ්බතා ඛෙත්තං, අභිවිධිමභි ආකුමාරං යසො කච්චායනස්ස, පත්තියං ආපත්තිමාපන්නො, ඉච්ඡායං ආකඬ්ඛා, පරිස්සජනෙ ආලිඛිතං, ආදිකම්මෙ ආරම්භො, ගහණෙ ආදියති ආලම්බති, නිවාසෙ ආවසථො, සමීපෙ ආසන්නං, අච්ඡානෙ ආමන්තෙසි.

අතිඉති අතික්කමනා'තික්කන්තා'තිසය භුසත්ථාදීසු. අතික්කමනෙ අතිරොචති අම්භෙහි, අතීතො, අතික්කන්තෙ අච්චන්තං, අතිසයෙ අතිකුසලො, භුසත්ථෙ අතික්කොධො අතිවුද්ධි.

අපිඉති සම්භාවනා'පෙක්ඛා සමුච්චය ගරහ පඤ්ඤාදීසු. සම්භාවනායං අපි දිබ්බෙසු කාමෙසු, මෙරුමිපි විනිච්ඡක්ඛිත්වා ගච්ඡෙයා, අපෙක්ඛායං අයමිපි ධම්මො අනියතො, සමුච්චයෙ ඉතිපි අරහං, අන්තමිපි අන්තගුණමිපි ආදාය, ගරහෙ අපි අම්භාකං පණ්ඩිතක, පඤ්ඤෙ අපි හන්තෙ භික්ඛං ලභිත්ථ.

අපඉති අපගත ගරහ වජ්ජන පුජා පදුස්සනාදීසු. අපගතෙ අපමානො අපෙතො, ගරහෙ අපගබ්භො, වජ්ජනෙ අපසාලාය ආයන්ති වාණිජා, පුජායං වුද්ධාපචායී, පදුස්සනෙ අපරජ්ඣති.

උපඉති උපගමන සමීප්පත්ති සාදිස්සා'ධිකු'පරිභාවා'නසන දොසක්ඛාන සඤ්ඤා පුබ්බකම්ම පුජා ගය්භාකාර භුසත්ථාදීසු. උපගමනෙ නිසින්නං වා උපනිසිදෙයා, සමීපෙ උපනගරං, උපපත්තියං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති, අථ වා උපපත්ති යුත්ති, යථා - උපපත්තිතො ඉක්ඛති උපෙක්ඛා, සාදිස්සෙ උපමානං උපමා, අධිකෙ උප ඛාරියං දොණො, උපරිභාවෙ උපසම්පන්නො, අනසනෙ උපවාසො, දොසක්ඛානෙ පරං උපපදති, සඤ්ඤායං උපධා උපසග්ගො, පුබ්බකම්මෙ උපක්කමො උපකාරො, පුජායං වුද්ධුපට්ඨාකො, මාතූපට්ඨානං, ගය්භාකාරෙ සොචෙයාපච්චුපට්ඨානං, භුසත්ථෙ උපාදානං, උපායාසො, උපනිස්සයොති. ඉති අනෙකත්ථා හි උපසග්ගා. (රු.සී)

නිරුක්තිදීපනී

තෙ වීසති හොන්ති-ප, ආ, උ, ඔ, දු, නි, වි, සු, සං, අති, අධි, අනු, අප, අපි, අභි, අව, උප, පති, පරා, පරි.

කච්චායනෙ පන ඔසද්දො අවකාරියමත්තන්ති තං අග්ගහෙත්වා නිසද්දං ගණ්හාති, ඉධ පන නිසද්දො නිස්ස දීසමත්තන්ති තං අග්ගහෙත්වා ඔසද්දං ගණ්හාති.

තත්ථ ප -

පකාරත්ථෙ-පඤ්ඤා. ආදිකම්මෙ-විජ්ජකතං. පධානෙ-පණීතං. ඉස්සරියෙ-පභූ. අන්තොභාවෙ-පක්ඛිත්තං, පස්සාසො. වියොගෙ-පවාසො. තජ්ජරෙ-පාවරියො. තදනුබන්ධෙ-පුත්තො, පපුත්තො, නත්තා, පනත්තා. භුසත්ථෙ-පවඨිසො. සම්භවෙ-පභවති. තිත්තියං-පහුතං අන්තං. අනාවලෙ-පසන්තො. පත්ථනායං-පණ්ඩානං.

ආ -

අභිමුඛෙ-ආගච්ඡති. උද්ධංකම්මෙ-ආරොහති. මරියාදායං-ආපබ්බතා ඛෙත්තං. අභිවිධිමිනි-ආබ්බුභ්මලොකා කිත්තිසද්දො. පත්තියං-ආපන්තො. ඉච්ඡායං-ආකඨධා. පරිස්සජනෙ-ආලිඨගති. ආදිකම්මෙ-ආරම්භො. ගහණෙ-ආදීයති. නිවාසෙ-ආවසටො. සම්පෙ-ආසන්තං. අවිභානෙ-ආමන්තනං.

උ -

උග්ගතෙ-උග්ගච්ඡති. උද්ධංකම්මෙ-උට්ඨාති. පධානෙ-උත්තරො. වියොගෙ-උපවාසො. සම්භවෙ-උබ්බුතො. අත්ථලාභෙ-රූපස්ස උජ්ජාදො. සත්තියං-උස්සහති ගන්තුං. සරූපඛ්‍යානෙ-උද්දෙසො.

ඔ -

අන්තොභාවෙ-ඔචරකො, ඔරොධො. අධොකම්මෙ-ඔක්ඛිත්තො. නිග්ගහෙ-ඔවාදො. අන්තරෙ, දෙසෙ ව-ඔකාසො. පාත්‍රභාවෙ-ඔපපාතිකො. යෙසු අත්ථෙසු අවසද්දො වත්තති, තෙසුපි ඔසද්දො වත්තති.

දු -

අසොභණෙ-දුග්ගන්ධො. අභාවෙ-දුබ්භික්ඛං, දුස්සීලො, දුජ්ජඤ්ඤො. කුච්ඡිතෙ-දුක්කටං. අසමිද්ධියං-දුසස්සං. කිච්ඡෙ-දුක්කරං. විරූපෙ-දුබ්බණ්ණො, දුම්මුඛො.

නි -

නිස්සෙසෙ-නිරුක්ති. නිග්ගතෙ-නිය්‍යානං. නිභරණෙ-නිද්ධාරණං. අන්තොපවෙසනෙ-නිබානො. අභාවෙ-නිම්මක්ඛිකං. නිසෙධෙ-නිචාරෙති. නික්ඛන්තෙ-නිබ්බානං. පාත්‍රභාවෙ-නිම්මිතං. අවධාරණෙ-විනිච්ඡයො. විභජ්ජනෙ-නිද්දෙසො. උපමායං-නිදස්සනං. උපධාරණෙ-නිසාමෙති. අවසානෙ-නිට්ඨිතං. ඡෙකෙ-නිපුණො.

වි -

විසෙසෙ-විපස්සති. විවිධෙ-විචිත්තං. විරුද්ධෙ-විවාදො. විගතෙ-විමලො. වියොගෙ-විජ්ජයුත්තො. විරූපෙ-විජ්ජට්ඨාරො.

සු -

සොභණෙ-සුග්ගති. සුන්දරෙ-සුමනො. සම්මාසද්දත්ථෙ-සුගතො. සමිද්ධියං-සුභික්ඛං. සුබත්ථෙ-සුකරො.

සං -

සමොධානෙ-සන්ධි. සම්මා, සමත්ථෙසු-සමාධි, සම්පයුත්තො. සමන්තභාවෙ-සංකිණ්ණො. සඨගතෙ-සමාගමො, සඨබ්බෙපෙ-සමාසො. භුසත්ථෙ-සාරත්තො. සහත්ථෙ-සංවාසො, සම්භොගො. අජ්ජත්ථෙ-සමග්ගො. පභවෙ-සම්භවො. අභිමුඛෙ-සම්මුඛං. සඨගහෙ-සඨගස්හති. පිදහනෙ-සංවුතො. පුනජ්ජුතකම්මෙ-සන්ධාවති, සංසරති. සමිද්ධියං-සම්පන්තො.

අති -

අතික්කමෙ-අතිරොචති, අච්චයො, අතිතො. අතික්කන්තෙ-අච්චන්තං. අතිස්සයෙ-අතිකුසලො. භුසත්ථෙ-අතිකොධො. අන්තොකම්මෙ-මඤ්චං වා පීඨං වා අතිභරිත්වා යපෙති.

අධි -

අධික-අධිසීලං. ඉස්සරෙ-අධිපති, අධිබ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා. උපරිභාවෙ-අධිසෙති. පරිභවනෙ-අධිභුතො. අප්ඤ්ඤායනෙ-අප්ඤ්ඤාති, ඛ්‍යාකරණමධිතෙ. අධිට්ඨානෙ-නවකම්මං අධිට්ඨාති, විවරං අධිට්ඨාති, ඉද්ධිවිකුඛ්ඛනං අධිට්ඨාති. නිච්ඡයෙ-අධිමුච්චති. පාපුණනෙ-භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති, අමතං අධිගච්ඡති.

අනු -

අනුගතෙ-අන්වෙති. අනුප්පච්ඡන්තෙ-අනුසයො. පච්ඡාසද්දත්ථෙ-අනුරථං. පුනප්පුනභාවෙ-අන්වධිසමාසං, අනුසංවච්ඡරං. යොග්‍යභාවෙ-අනුරූපං.කනිට්ඨභාවෙ-අනුබුද්ධො, අනුථෙරො. සෙසං කාරකකණ්ඨෙව චක්ඛති.

අප -

අපගතෙ-අපෙති, අපායො. ගරභෙ-අපගඛ්භො, අපසද්දො. වජ්ජනෙ-අපසාලාය ආයන්ති. පුජායං-චුඩ්ඪ-මපවායන්ති. පදුස්සනෙ-අපරජ්ඣති.

අපි -

සම්භාවනෙ-අපිපඛ්ඛනං භින්දෙයා, මෙරුම්පි විනිච්ඡ්ඤෙයා. අපෙක්ඛායං-අයම්පි ධම්මො අනියතො. සමුච්චයෙ-ඉතිපි අරහං, ඡවිම්පි දහති, වම්මම්පි දහති, මංසම්පි දහති. ගරභායං-අපි අම්භාකං පණ්ඨිතක. පුච්ඡායං-අපි භන්තෙ භික්ඛං ලභිත්ථ, අපි නු තුම්භෙ සොතුකාමාත්ථ.

අභි -

අභිමුඛෙ-අභික්කන්තො. විසිට්ඨෙ-අභිඤ්ඤා. අධිකෙ-අභිධම්මො. උද්ධංකම්මෙ-අභිරූහති. කුලෙ-අභිජාතො. සාරුප්පෙ-අභිරූපො. වන්දනෙ-අභිවාදෙති. සෙසං කාරකකණ්ඨෙව චක්ඛති.

අච -

අධොභාගෙ-අචක්ඛිත්තො. වියොගෙ-අචකොකිලං වනං. පරිභවෙ-අචජානාති. ජානනෙ-අචගච්ඡති. සුද්ධියං-වොදායති, වොදානං. නිච්ඡයෙ-අචධාරණං. දෙසෙ-අචකාසො. ථෙයො-අචභාරො.

උප -

උපගමෙ-උපනිසීදති. සම්පෙ-උපචාරො, උපනගරං. උපපත්තියං-සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති. සදිසෙ-උපමාණං, උපමෙයාං. අධිකෙ-උපඛාරියං දොණො. උපරිභාවෙ - උපසම්පන්නො, උපවයො. අනසනෙ-උපවාසො. දොසක්ඛානෙ-පරං උපවදති. සඤ්ඤායං-උපධා, උපසග්ගො. පුඛ්ඛකම්මෙ-උපක්කමො, උපභාරො. පුජායං-බුද්ධං උපට්ඨාති. ගස්භාකාරෙ-පච්චුපට්ඨානං. භුසත්ථෙ-උපාදානං, උපායාසො, උපනිස්සයො.

පති -

පතිගතෙ-පච්චක්ඛං. පටිලොමෙ-පටිසොතං. පටියොගිම්භි-පටිපුග්ගලො. නිසෙධෙ-පටිසෙධො. නිචන්තෙ-පටික්කමති. සදිසෙ-පටිරූපකං. පටිකම්මෙ-රොගස්ස පටිකාරො. ආදානෙ-පටිග්ගණ්භාති. පටිබොධෙ-පටිවෙධො. පටිච්චෙ-පච්චයො. සෙසං කාරකකණ්ඨෙව චක්ඛති.

පරා -

පරිභානියං-පරාභවො. පරාජයෙ-පරාජිතො. ගතියං-පරායනං. වික්කමෙ-පරක්කමො. ආමසනෙ-පරාමසනං.

පරි -

සමන්තභාවෙ-පරිචුතො, පරික්ඛිත්තො, පරික්ඛාරො. පරිච්ඡෙදෙ-පරිඤ්ඤෙයාං, පරිජානාති. වජ්ජනෙ-පරිහරති. පරිභාරො. ආලිඛිගනෙ-පරිස්සජති. නිවාසනෙ-වත්ථං පරිදහති. පුජායං-පාරිවරියා. භොජනෙ-පරිච්ඡති. අභිභවෙ-පරිභවති. දොසක්ඛානෙ-පරිභාසති. සෙසං කාරකකණ්ඨෙව චක්ඛති.

නීසද්දො පන නීහරණ, නීවරණාදීසු වත්තති, නීහරණං, නීවරණංඉච්චාදි.
ඉති උපසග්ගපදරාසි (නිරු.දී)

පයෝගසිද්ධි

ප පරා අප සං අනු අව ඔ නි දු වි අධි අපි අති සු උ අහි පති පරි උප ආ ඉමෙ වීසති පාදයෝ. පාදයෝ හි ජොතකා, න වාවකා.

තත්ථ ප-සද්දො පකාරා+දිකම්ම, පධාන+න්තොභාව, වියෝග, තප්පර, භුසත්ථ, සම්භව, තිත්ති, අනාවිල, පත්ථනාදීසු. යථා පකාරෙ-පඤ්ඤා. ආදිකම්මෙ-විජ්ජකතං, පධාන-පණිතං, අන්තොභාවෙ-පක්ඛිත්තං, බිත්තන්ති පෙරණං, පක්ඛිත්තන්ති අන්තොකරණං, ධාත්වත්ථස්ස බාධිතත්තා. චුත්ථස්සේ -

ධාත්වත්ථං බාධිතෙ කොචි, කොචි තං අනුචත්තතෙ;

තමෙව+ඤ්ඤො විසෙසෙති, උපසග්ගහතී තිධාති.

එත්ථ ව “අනුරුද්ධකා මෙ සඬිගාමසුද්ධෙ” ති ව ඉමෙ උපසග්ගා ධාත්වත්ථං විසෙසෙත්ති නාම. වියෝගෙ-පවාසී, තප්පරෙ-පාවරියො, භුසත්ථෙ-පවුද්ධකායො, සම්භවෙ-නිමවන්තා ගඬිගා පහවති, තිත්තියං-පහුත+මන්තං, අනාවිලෙ-පසන්ත+මුදකං, පත්ථනෙ-පණිහිතං.

පරාඉති පරිභානි, පරාජය, ගති, වික්කමා+මසනාදීසු. යථා පරිභානියං-පරාභවො. පරාජයෙ-පරාජිතො, ගතියං-පරායනං, වික්කමෙ-පරක්කමති, ආමසනෙ-අඬිගස්ස පරාමසනං.

අපඉති අපගත, ගරභ, වජ්ජන, පුජා, පදුස්සනාදීසු. යථා අපගතෙ-අපමානො අපෙතො, ගරභෙ-අපගබ්භො, වජ්ජනෙ-අපසාලාය ආයන්ති වාණිජා, පුජායං-චුද්ධාපවාසී, පදුස්සනෙ-අපරජ්ඣන්ති.

සංඉති සමොධාන, සම්මාසම, සමන්තභාව, සංගත, සංඛෙප, භුසත්ථ, සහ+ජ්ජත්ථ, පහවා+හිමුඛභාව, විධාන, පුනඡ්පුන, කරණ, සමිද්ධාදීසු. යථා සමොධානෙ-සන්ධි, සම්මාසමෙ-සමාධි, සම්පයුත්තො, සමන්තභාවෙ-සංකිණ්ණං, සමුල්ලපනා, සංගතෙ-සඬිගමො, සංඛෙපෙ-සමාසො, භුසත්ථෙ-සාරත්ථො, සහත්ථෙ-සංවාසො, අජ්ජත්ථෙ-සමග්ගො, පහවෙ-සම්භවො, අහිමුඛභාවෙ-සම්මුඛං. සංගතෙ-සංගණ්භාති, විධානෙ-සංචුතං, පුනඡ්පුනකරණෙ-සන්ධාවති, සමිද්ධියං-සම්පත්තො.

අනුඉති අනුගතා+නුපවිජ්ජන්ත, පච්ඡාත්ථ, භුසත්ථ, සාදිස්ස, හීන, තතියත්ථ, ලක්ඛණ්ණ+ත්ථමභුතක්ඛාන, භාග, විච්ඡාදීසු. අනුගතෙ-අන්වෙති, අනුපවිජ්ජන්තෙ-අනුසයො, පච්ඡාත්ථෙ-අනුරථං, භුසත්ථෙ-අනුරත්තො, සාදිස්සෙ-අනුරූපං, හීනෙ-අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤවන්තො, තතියත්ථෙ-නදි+මන්වචසිතා සෙනා, ලක්ඛණෙරුක්ඛ+මනුච්ඡොතතෙ විජ්ජු, ඉත්ථමභුතධානෙ-සාධු දෙවදත්තො මාතර+මනු, භාගෙ-ය+දෙත්ථ මං අනු සියා, තං දියතු, විච්ඡායං-රුක්ඛං රුක්ඛං අනු විජ්ජොතතෙ වන්දො.

අවඉති අධොභාග, වියෝග, පරිභව, ජානන, [සුද්ධි] නිච්ඡය, දෙස, ථෙය්‍යාදීසු. අධොභාගෙ-අවක්ඛිත්තවක්ඛු, වියෝගෙ-අවකොකිලං වනං, පරිභවෙ-අවජානනං, අවමඤ්ඤති, ජානනෙ-අවගච්ඡති. [සුද්ධියං-වොදානං (රූපසිද්ධි)], නිච්ඡයෙ-අවධාරණං, දෙසෙ-අවකාසො, ථෙය්‍ය-අවභාරො.

ඔඉති ඔරොහරණ, නිහරණ, සුද්ධිආදීසු දිස්සති. ඔරොහණෙ-පාසාදා ඔරොහති, නිහරණෙ-ඔමුක්කුපාහනො, සුද්ධියං-ඔදානං.

නිඉති, නිස්සෙස, නිග්ගත, නිහරණ, +න්තොපවෙසනා+භාව, නිසෙධන, නික්ඛන්ත, පාතුභාවා+වධාරණ, විභජන, උපමු+පධාරණා+වසාන, ඡෙක, නිහරණා+වරණාදීසු. නිස්සෙසෙ-නිරුත්ති, නිග්ගතෙ-නික්කිලෙසො, නියානි, නිහරණෙ-නිද්ධාරණං, අන්තොපවෙසනෙ-නිධානො, අභාවෙ-නිම්මක්ඛිකං, නිසෙධෙ-නිවාරෙති, නික්ඛන්තෙ-නිබ්බානං, පාතුභාවෙ-නිම්මිතං, අවධාරණෙ-නිච්ඡයො, විභජනෙ-නිද්දෙසො. උපමායං-නිදස්සනං, උපධාරණෙ-නිසාමනං, අවසානෙ-නිට්ඨිතං, ඡෙකෙ-නිපුණො, නිහරණෙ-නිහරති, ඉස්ස දීසො. ආවරණෙ-නිවරණං.

දුඉති අසොභණා+භාව, කුච්ඡිතා+සමිද්ධි, කිච්ඡ, විරූපනාදීසු. අසොභණෙ-දුග්ගන්ධො, අභාවෙ-දුබ්භික්ඛං, කුච්ඡිතෙ - දුක්කටං. අසමිද්ධියං-දුස්සස්සං, කිච්ඡෙ-දුක්කරං, විරූපනායං-දුබ්ඛණ්ණො දුම්මුඛො.

විඉති විසෙස, විවිධ, විරුද්ධ, විගත, වියෝග, විරූපනාදීසු. විසෙසෙ-විමුක්ති, විසිට්ඨො, විවිධෙ-විමති, විරුද්ධෙ-විවාදො, විගතෙ-විමලං, වියෝගෙ-විජ්ජයුත්තො, විරූපනායං-විරූපො.

අධිඉති අධිකි+ස්සරු+පරිභාවා+ධිභවන+ඡ්ඤායා+ධිට්ඨාන, නිච්ඡය, පාපුණනාදීසු. අධිකෙ-අධිසීලං, ඉස්සරෙ-අධිපති, අධි බ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, උපරිභාවෙ-අධිරොහති, පච්චිං අධිසෙස්සති, අධිභවනෙ-අධිභවති, අඡ්ඤායනෙ-ඛ්‍යාකරණ+මධිතෙ, අධිට්ඨානෙ-භූමිකම්පාදිං අධිට්ඨාති, නිච්ඡයෙ-අධිමොක්ඛො, පාපුණනෙ-භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති.

අපිඉති සම්භාවනා+පෙක්ඛා, සමුච්චය, ගරභ, පඤ්භාදීසු. සම්භාවනායං-අපි දිඛිඛෙසු කාමෙසු, මෙරුමිපි විනිච්ඡිකිත්ථා ගච්ඡෙයා, අපෙක්ඛායං-අයම්පි ධම්මො අනියතො, සමුච්චයෙ-ඉතිපි අරභං, අන්තම්පි අන්තගුණම්පි ආදාය, ගරභෙ-අපි අම්භාකං පණ්ඨිතක, පඤ්භෙ-අපි හන්තෙ හික්ඛං ලහිත්ථ.

අතිඉති අතික්කමනා+තික්කන්තා+තිසය, භුසත්ථාදීසු. අතික්කමෙ-අතිරොචති අම්භෙහි, අතීතො, අතික්කන්තෙ-අච්චන්තං, අතිසයෙ-අතිකුසලො, භුසත්ථෙ-අතිකොධො, අතිවුද්ධි.

සුඉති සොභණ, සුට්ඨු, සම්මා, සමිද්ධි, සුඛත්ථාදීසු. සොභණෙ-සුගන්ධො, සුට්ඨු+සම්මාදත්ථෙසු-සුට්ඨු ගතො සුගතො, සම්මා ගතොතිපි සුගතො, සමිද්ධියං-සුභික්ඛං, සුඛත්ථෙ-සුකරො.

උඉති උග්ගතු+ද්ධකම්ම, පධාන, වියොග, සම්භව, අත්තලාභ, සත්ති, සරුපකථනාදීසු. උග්ගතෙ-උග්ගච්ඡති, උද්ධකම්මෙ-ආසනා උට්ඨිතො, උක්ඛෙපො, පධානෙ-උත්තමො, ලොකුත්තරො, වියොගෙ-උඛිභාසිතො, සම්භවෙ-උඛිභුතො, අත්තලාභෙ-උප්පන්තං ඤාණං, සත්තියං-උස්සහති ගන්තුං, සරුපකථනෙ-උද්දිසති සුත්තං.

අභිඉති අභිමුඛභාව, විසිට්ඨා+ධිකු+ද්ධකම්ම, කුල, සාරුප්ප, වන්දන, ලක්ඛණ+ත්ථම්භුතක්ඛාන, විච්ඡාදීසු. අභිමුඛභාවෙ-අභිමුඛො, අභික්කමති, විසිට්ඨෙ-අභිධම්මො, අධිකෙ-අභිච්ඡති, උද්ධකම්මෙ-අභිරුහති. කුලෙ-අභිජාතො, සාරුප්පෙ-අභිරුපො, වන්දනෙ-අභිවාදෙති, ලක්ඛණාදීසු පුරිමසමං.

පතිඉති පටිගත, පටිලොම, පටිනිධි, පටිදාන, නිසෙධ, නිචත්තන, සාදිස්ස, පටිකරණා+දාන, පටිබොධ, පටිච්ච, ලක්ඛණත්ථම්භුතක්ඛාන, භාග, විච්ඡාදීසු. පටිගතෙ-පච්චික්ඛං, පටිලොමෙ-පටිසොතං, පටිනිධිමිභි-ආචරියතො පති සිස්සො, පටිදානෙ-තෙලත්ථිකස්ස සතං පටිදාති, නිසෙධෙ-පටිසෙධෙති, නිචත්තනෙ-පටික්කමති, සාදිස්සෙ-පටිරුපකං, පටිකරණෙ-පටිකාරො, ආදානෙ-පටිග්ගණ්භාති, පටිබොධෙ-පටිච්චෙධො, පටිච්චෙ-පච්චයො, ලක්ඛණාදීසු පුරිමසමං.

පරිඉති සමන්තතොභාව, පරිච්ඡෙද, වජ්ජනා+ලිඛිගන, නිච්ඡන, පුජා, භොජනා+චජානන, දොසක්ඛාන, ලක්ඛණාදීසු. සමන්ථ- තොභාවෙ-පරිච්චතො, පරිච්ඡෙදෙ-පරිඤ්ඤෙයාං, වජ්ජනෙ-පරිභරති, ආලිඛිගනෙ-පරිස්සජති, නිච්ඡනෙ-යො වත්ථං පරිදභෙස්සති, පුජායං-පරිචරියා, භොජනෙ-හික්ඛුං පරිච්ඡති, අචජානනෙ-පරිභවති. දොසක්ඛානෙ-පරිභාසති, ලක්ඛණාදීසු-රුක්ඛං පරි විජ්ජොතතෙ විජ්ජු ඉච්චාදි.

උපඉති උපගමන, සමීපු+පපත්ති, සාදිස්සා+ධිකු+පරිභාවා+නසන, දොසක්ඛාන, සඤ්ඤා, පුඛිකම්ම, පුජා, ගස්භාකාර, භුසත්ථාදීසු. උපගමනෙ-නිසිත්තං වා උපනිසිදෙයා, සමීපෙ-උපනගරං, උපපත්තියං-සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති, අථ වා උපපත්ති=යුත්ති, යථා උපපත්තීතො ඉක්ඛතීති උපෙක්ඛා, සාදිස්සෙ-උපමානං, උපමා, අධිකෙ-උපබාරියං දොණො, උපරිභාවෙ-උපසම්පන්නො, අනසනෙ-උපවාසො, දොසක්ඛානෙ-පරං උපවදති, සඤ්ඤායං-උපධා, උපසග්ගො, පුඛිකම්මෙ-උපක්කමො, උපකාරො, පුජායං-බුද්ධුපට්ඨාකො, මානුපට්ඨානං, ගස්භාකාරෙ-සොචෙයාපච්චුපට්ඨානං, භුසත්ථෙ-උපාදානං, උපායාසො, උපනිස්සයොති.

ආඉති අභිමුඛභාවු+ද්ධකම්ම+මරියාදා+හිවිධි, පත්ති+ච්ඡා, පරිස්සජන, ආදිකම්ම, ගභණ, නිවාසන, සමීප, ආච්චානාදීසු. අභිමුඛභාවෙ-ආගච්ඡන්ති, උද්ධකම්මෙ-ආරොහති, මරියාදායං-ආපඛිඛතා ඛෙත්තං, අභිවිධිමිභි-ආකුමාරං යසො කච්චායනස්ස, පත්තියං-ආපත්තිං ආපන්නො, ඉච්ඡායං-ආකඛිඛා, පරිස්සජනෙ-ආලිඛිගනං, ආදිකම්මෙ-ආරම්භො, ගභණෙ-ආදියති, ආලිඛිගති, (ආලිම්පති, රු), නිවාසෙ-ආච්චෙධො, ආවාසො, සමීපෙ-ආසන්තං, ආච්චානෙ-ආමන්තෙති. (පයො.සි)

අභිධානප්පදීපිකාවිකා

1136-1137. විරස්සාදයො චත්තාරො විරත්ථකා. විරාය, විරා වාත්‍ර. සභාදයොපි චත්තාරො සහත්ථා. පුනස්පුනමාදයො පඤ්ච පුනස්පුනත්ථා. විනාදයො පඤ්ච වජ්ජනත්ථා.

1138. බලවං සුට්ඨ අතීව කිමුත සු අති එතෙ ඡ අතිසයත්ථෙ. පසංසායඤ්ච සුට්ඨ. පඤ්භෙපි කිමුත. ආහො කිං කිමු උදාහු කිමුත උද එතෙ ඡ විකප්පෙ විතක්කෙ. තත්‍ර ආහොසද්දො දීසාදි. “දිට්ඨො ආහො උදාහු ව, විකප්පත්ථෙ විභාවනෙ”ති හි භාගුරි. බාණුරයමාහො පුරිසො. රුද්දො තු රස්සාදිමාහ “ඉස්සරෙපායධිකෙපි ව, විකප්පෙවිම්භයෙපාහො”ති. කිමුසද්දො රස්සන්තො. කිමායං බාණු, කිමු පුරිසො. උදසද්දො රස්සාදි. ධුමොයමොද කාපොතං, සමුහත්ථෙ ඡො. කිඤ්චසද්දොපි විකප්පෙ. කිමුතසද්දො අතිසයෙති වුත්තො.

1139. හො අරෙ අමිහො හමිහො රෙ ඡෙ අධිග ආවුසො හෙ හරෙ එතෙ දස අවිභානෙ. හං හොසද්දාපාත්‍ර. කථං කිංසු නනු කච්චි නු කිං එතෙ ඡ සමා සමානත්ථා.

1140. අධුනා, එතරහි, ඉදානි, සම්පති වානි චත්තාරො ඉදානීත්‍යත්ථෙ. අඤ්ඤදත්ථු තග්ඝ සසක්කං අද්ධා කාමං ඡාතු වෙ හවෙ එතෙ අට්ඨ එකංසෙ එකංසත්ථෙ.

1141. යාවතාදයො සත්ත පරිච්ඡෙදවාචකා. තත්‍ර යාවතා, යාවානි ද්වෙ අනියමපරිච්ඡෙදත්ථවාචකා. තාවතා, තාව, එත්තාවතානි නියමපරිච්ඡෙදත්ථවාචකා. කිත්තාවතා, කීවෙති පරිච්ඡෙදපුච්ඡනත්ථවාචකා.

1142-1143. යථා තථා යථෙව එවං යථානාම යථාහි සෙය්‍යථාපි එවමෙවං වා තථෙව යථාපි එවමිපි සෙය්‍යථාපි නාම යථරිච යථා ව විය තථරිච ඉච්චෙතෙ සත්තරස පටිභාගත්ථෙ සදිසත්ථෙ හවන්ති.

1144. සං, සාමං, සයඤ්චෙති තයො සයම්චිචත්ථෙ. ආම සාහු ලහු ඔපායිකං පනිරූපං සාධු එවං එතෙ සත්ත සම්පට්ච්ඡනත්ථෙ. ආමන්තාපාත්‍ර.

1145. යමාදයො ඡ කාරණත්ථෙසියුං. චනසද්දො, විසද්දො වානි ද්වෙ අසාකලො අසකලත්ථෙ. කදාවනං, කදාවිත්‍යාදි පයොගො. මුධාසද්දො නිජ්ඵලෙ ඵලරහිතෙ, නිජ්පයොජනෙත්‍යත්ථො. අමුලෙපි ව මුධා.

1146. ඡාතුසද්දො එකංසෙපි. සබ්බතො, සමන්තතො, පරිතො, සමන්තා වානි චත්තාරො තුල්‍යත්ථා.

1147. න අ නො මා අලං නහි ඉච්චෙතෙ ඡ නිසෙධෙ. වෙ, සවෙ, යදීති තයො යදාත්ථෙ. සද්ධංසද්දො අනුකුලත්ථෙ. නත්තං දොසො ව රජනියම්චිචත්ථෙ. දිවාසද්දො අහෙ අහනීත්‍යත්ථෙ.

1148. ඊසං, කිඤ්චි, මනං ඉච්චෙතෙ අජ්ජත්ථෙ. අතක්කිතෙ අවිතක්කිතෙ. බලක්කාරෙ තු සාහසං. අග්ගතො, පුරතො ව පුරෙඉච්චත්ථෙ. පෙච්ච අමුත්‍රසද්දා හවන්තරෙ.

1149. අහො ව හි වානි එතෙ විම්භයෙ. විකප්පෙපි අහො. සම්මොදෙපි හි. තුණ්භීසද්දො මොනෙ අභාසනෙ. ආචි, පාතු ව පාකටත්ථෙ. සජ්ජු සපදිසද්දා තඤ්ඤත්‍යත්ථෙ.

1150. සුදං බො අස්සු යග්ගෙ වෙ භාදයො හකාරාදයො ව පදපුරණෙ සියුං. අන්තරෙන, අන්තරා, අන්තො වානි එතෙ අබ්භන්තරෙඉච්චත්ථෙ. අවස්සං, නුන ව නිච්ඡයත්ථෙ.

1151. සංසද්දො දිට්ඨාසද්දො ආනන්දත්ථෙ. සමුපපො, සංපාත්‍ර. කාමජ්ජවෙදනෙ ඉච්ඡාය අක්ඛානෙ කච්චි ජීවති තෙ මාතා, මමෙදමභිමතම්චිචත්ථෙ. උසුයොපගමෙ උසුයාපුබ්බකෙ උපගමෙ.

“කාමානුමතියං කාමො, උසුයොපගමෙපි වා”ති රුද්දො.

උසුයොපගමානුඤ්ඤාණෙපිවායං අත්ථො දිස්සතෙ.

1152-1153. යථාක්ෂණි සච්චං. තථස්ස අනනික්කමො යථාතථං, යථාතථෙ අඛ්‍යායිතාවො. තථසද්දොයං භූතපරියායො. සදාසද්දො, සනංසද්දො වානි නිච්චෙව. සනසද්දොපාත්‍ර. පායො, බාහුලාඤ්ච සමා. පඤ්චකං බාහො. සංඝකංසද්දො අසීසෙ.

1154. සමමා, සුට්ඨුති ද්වෙ අභිධානානි.

1155. සායං සායෙ සායන්තෙ. අත්‍රාහෙති ඉමස්මිං අහනි අජ්ජසද්දො.

1156. යත්ථාදයො තයො අනියමට්ඨානාදිවාචකා. තත්ථාදයො නියමට්ඨානාදිවාචකා.

1157. සම්මුඛා, ආච්චි, පාත්‍ර ව සමානත්ථා.

1158. අජ්ජෙවාදයො තයො සංසයන්ථමිහි. ඉති ඉත්ථං ඵලංසද්දා නිදස්සනෙ වත්තන්ති. කථඤ්චිසද්දො කිච්ඡන්ථෙ.

1159. බෙදො ඛින්නතා. පච්චක්ඛෙ සච්ඡිසද්දො. ටීරෙ, අවධාරණෙ ව ධූවං. තිරො තිරියංසද්දා සමා. දුට්ඨුකුසද්දා කුච්ඡායං.

1160. ආසිට්ඨන්ථමිහි සුවත්ථී. ධිසද්දො නින්දායං. කුභිඤ්චනාදයො සත්ත යානාදිපුච්ඡනත්ථා.

1161. ඉහ ඉධ අත්‍ර ඵත්ථ අත්ථ ඵනෙ ඕකාසත්ථාදිවාචකා. සබ්බස්මිං කාලාදිකෙ සබ්බත්‍රාදිද්දවයං. කිස්මිං කාලෙ කදා. කස්මිං කාලෙ කදාවනං.

1162-1163. විහත්‍යන්තනාමසරාඛ්‍යාතපතිරුපකෙ අඛ්‍යායෙ දස්සෙත්ථා තදඤ්ඤභාවෙ අඛ්‍යායෙ දස්සෙත්‍රමාහ “ආදිකම්මෙ” ඉච්චාදි. තත්‍ර විහත්‍යන්තපතිරුපකං යථා – “විරස්සං, විරං, විරෙනි” ච්චාදි. නාමපතිරුපකං යථා – “ආම, සාහු, ලහු, ඕපායික” මිච්චාදි. සරපතිරුපකං යථා – “අ” ඉච්චාදි. ආඛ්‍යාතපතිරුපකං යථා – “අත්ථී” ඉච්චාදි.

සම්භවො පහවො. උදිණ්ණෙ පවුද්ධෙ වඩ්ඪන්තෙ. තිස පිණුනෙ, ති, තිත්ති. නියොගෙ නියොජනෙ. අග්ගෙ උත්තමෙ. තජ්ජරෙ තජ්ජධානෙ. සඬගෙ ලග්ගනෙ. පකාරෙ සදිසෙ, හෙදෙ වා. අන්තොභාවෙ පක්ඛිත්තෙ. වියොගෙ පවාසෙ. අවයවෙ පදෙසෙ. ධිතියං වීරියෙ පධානෙ. ඵනෙ වත්ථා ධාතුසංයොගත්ථා වා නාමසංයොගත්ථා වා භවන්ති. අසංයොගස්ස පන නාමපදස්ස අත්ථො “පො සියා පරමත්ථස්මිං, පාත්‍ර වාතෙසු පා භවෙ” ති ඵකක්ඛරකොසෙ [ඵකක්ඛරකොස 73 ගාථා] චුත්තො.

1164. වික්කමො පධානං.

1165-1167. සන්‍යාසෙ නික්ඛිත්තෙ. මොක්ඛො නිබ්බානං. රාසී නිකරො. ගෙහෙ නිලයෙ. ආදෙසො ආචික්ඛනං. උපමාය සන්නිහෙ. අච්චයො අතික්කමො. සාමීපො සමීපභාවෙ. උපරති උපසමො. නීහරණං අපනයනං. ආචරණං නීචරණං [ආහරණං ගහණං (ක.)].

1168. උද්ධකම්මෙ උය්‍යානෙ. වියොගෙ උජ්ජාසිනෙ. අත්ථලාභො උජ්ජන්ති. පබ්බන්තෙ මහාබහලන්තෙ. දක්ඛග්ගකාසුති දක්ඛභාවෙ, අග්ගභාවෙ ව. සත්තියං, මොක්ඛෙ නිබ්බානෙ ව.

1169. දු ව අභාවෙ දුස්සිලො, දුජ්ජඤ්ඤො. අසමිද්ධියං දුබ්භික්ඛං. අනන්දනං අමොදනං.

1170. සමන්තත්තසමිද්ධිසුති සමන්තභාවෙ, සමිද්ධියඤ්ච. සඬගතෙ සහිතෙ. විධානෙ කරණෙ. පහවො සම්භවො. පුනජ්ජනක්‍රියා පුනජ්ජනකරණං.

1171-1172. අතිසයො අත්‍ර අධිමත්තං. භුසත්ථො සමන්තත්ථො, තෙන සමන්ත පරියායොපි භුසසද්දො අත්ථීති වෙදිතබ්බො. ඉස්සරියො පභුති. අච්චයෙ අතික්කමෙ. කලහෙ විග්ගහෙ. භාසෙ කථනෙ, “භාසායා” තිපි පායො.

කුවීෂනෙ කුවීෂායං. අනභිමුඛත්තේ විමුඛො. මොභො විමති. පධානෙ විසිට්ඨේ. දක්ඛතා ඡෙකතා. ඛෙදෙ පරිස්සමෙ.

1173. ජානනෙ අවගතෙ. අධොභාගෙ අවංසිරෙ. අනිච්ඡයෙ අනිඤ්ඤයෙ. පරිභවෙ අවඤ්ඤාතෙ. දෙසො ච ඛාපනඤ්ච භානි වානි ද්වන්දො. වචොක්‍රියාය වචනක්‍රියායං. ටෙයො වොරියෙ. අඤ්ඤාභෙ ච පත්තිආදිකෙ ච.

1174. පච්ඡාත්තේ අනුචරො. භුසත්තේ අනුග්ගතො. සද්දිසෙ අනුරූපො. අනුචත්තියං අන්වෙති. භීනෙ අනු සාරිපුත්තං පඤ්ඤවන්තො. තතියත්තේ නදිමන්තවසිතා ඛාරාණසී. දෙසෙ, ලක්ඛණෙ, විච්ඡායං, ඉත්ථම්භුතෙ, භාගාදිකෙ ච අනු. ලක්ඛණෙ රුක්ඛ'මනු විජ්ජොතතෙ චන්දො. විච්ඡායං රුක්ඛං රුක්ඛමනු තිට්ඨති. ඉත්ථම්භුතෙ සාධු දෙවදත්තො මාතර'මනු. භාගෙ යදෙත්ථ මං අනු සියා.

1175. ආලිඛිගනෙ පරිස්සජති. දොසක්ඛානෙ පරිභාසෙත්වා. නිවාසනෙ චත්ථං පරිදහිත්වා. අවඤ්ඤො පරිභවො. ආධාරෙ භොජනෙ සොකෙ ඛාපනෙ. තත්තේ සභාවෙ. ලක්ඛණාදො ලක්ඛණවිච්ඡාඉත්ථම්භුතභාගෙ.

1176. විසිට්ඨේ අභිධම්මො. උද්ධකම්මෙ සාරුජ්ජෙ වුද්ධියං පුජායං අධිකෙ. කුලෙ අභිජනො. අසච්චෙ ලක්ඛණාදිම්භි චතුඛිඛිධෙ ['අභිරභාගෙ (පා.1.4.91)' ති අභිස්ස භාගචජ්ජිතෙසු ලක්ඛණාදිසු කම්මජ්ජවචනියසඤ්ඤා වුත්තා (රූපසිද්ධි-කාරකතණ්ඩෙ)].

1177. අධිකෙ ඉස්සරෙ පාඨේ උච්චාරණෙ, අධිට්ඨානෙ පාපුණනෙ නිච්ඡයෙ උපරිභාගාදිකෙ භටනෙ භත්තියං විසෙසනෙ ච අධි.

1178-1179. වාමාදානෙ ඉති පාඨේ වාමෙ පටිලොමෙ, ආදානෙ ගහණෙ. වාචාදානෙ පච්චස්සොසී. පටිනිධිම්භි මුඛාසද්දිසෙ බුද්ධස්මා පති. පටිඛාධෙ නිචත්තනෙ. පටිච්චත්තේ "පටිච්චා"ති පදස්ස අත්තේ. ලක්ඛණාදිකෙ චතුඛිඛිධෙ.

1180-1181. සමීපෙ ආදිකම්මනි මරියාදෙ උද්ධකම්මනි ඉච්ඡායං ඛන්ධනෙ අභිවිධිම්භි ච ආ. කිච්ඡෙ ඊසත්තේ නිචත්තියඤ්ච අජ්ජසාදෙ ආසීසනෙ සරණෙ වාකාසරණෙ ආ ඵචං අනුස්සරං. පතිට්ඨායං, විම්භයාදිසු ච ආ.

1182. භුතභාවෙ අතීතො.

1183. සම්භාවනෙ අපි දිඛිඛෙසු කාමෙසු, රතිං සො නාධිගච්ඡති [ධ. ප. 187]. සම්භාවනමධිකත්ථවචනෙන අඤ්ඤත්‍ර සත්තියා අවිසානො. සංචරණෙ අපිධානං.

1184-1185. අපගතො අපෙතො. උපපත්තියං යුත්තියං උපෙක්ඛා. ආධිකො උපඛාරියං දොණො. පුඛිකම්මනි බුද්ධොපක්කමං කිලෙසච්ඡෙදො. ගය්භාකාරෙ පච්චුපට්ඨානං. උපරිත්තෙ උපරිභාවෙ උපපත්තො. අනසනෙ උපවාසො.

1186. උපදෙසෙ ඵචං තෙ අභික්කම්මිතඛිඛං, ඵචං තෙ පටික්කම්මිතඛිඛං. වචනපටිග්ගාභෙ ඵචං භොතු. ඉදමත්තේ ඉදංසද්දස්ස අත්තේ.

1187. සමුච්චයෙ කෙවලසමුච්චයෙ -

චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;අදාසී උජුභුතෙසු, විජ්ජසන්තෙන චෙතසා [ජා. 2.22.551]. සමාභාරෙ චක්ඛු ච සොතඤ්ච චක්ඛුසොතං. අන්වාචයො ඵකං පධානභාවෙන චත්වා ඉතරස්ස අජ්ජධානභාවෙන වචනං, තස්මිං. සීලං රක්ඛාහි, දානඤ්ච දෙහි. ඉතරිතරෙ සමණො ච බ්‍රාහ්මණො ච සමණබ්‍රාහ්මණො. තත්‍ර කෙවලසමුච්චයො ච අන්වාචයො ච සමාසෙ නත්ථී, ඉතරද්වයං සමාසෙයෙව.

1188. පකාරො තුලොයා, හෙදො ව. පදන්ඵස්ස විපල්ලාසෙ ගොති අයමාහෙනි. සමාපනෙ ඉච්ඡිතස්ස පදස්ස පරිනිට්ඨාපනෙ.

1189. පජ්ජං වාසද්දස්සන්ඵෙ. වචන්ථිතවිභාසායං වා පරො අසරුපා. විඅවපුඛ්ඛො යා ගතිනිවත්තියං, තො, යානිස්ස ලො, අසරුපද්විත්තඤ්ච. වචන්ථිතා නියමිතා විභාසා වචන්ථිතවිභාසා. අවස්සග්ගෙනි අවපුඛ්ඛො සජ විස්සජ්ජනාලිඛිගනනිමමානෙසු.

1190. භුසනෙ අලඛිකාරෙ. වාරණෙ නිවාරණෙ. පරියත්ති පරියාපුණනතා, යුත්තන්ඵෙපි අලං. අලො අඵසද්දො අනන්තරාදිසු වතුසු අන්ඵෙසු සියුං.

1191. පසංසාදිසු තිසු. ස්විකාරෙ පටිඤ්ඤාණෙ. ආදිනා පකාසන්ඵසම්භාඛායාකොධාදිකෙ චන්ඵෙ නාමසද්දො. අවධාරණමෙචන්ඵො.

1192. අනුඤ්ඤා අනුමති. සන්තානං අනුනයො. ආලපනං සම්බොධනං. වතසද්දො එකංසෙ දයායං කරුණායං භාසෙ පභාසෙ ඛෙදෙ පරිස්සමෙ ආලපනෙ විමිභයෙ අච්ඡරියෙ ච සියා.

1193. වාක්ඛාරම්භෙ “හන්ද වදාමි තෙ” ති. විසාදෙ ඛෙදෙ. යාව තාව තුති යාවතාවසද්දො සාකලො නිරවසෙසෙ. යාවදන්ඵං තාව ගහිතං. මානෙ පමාණෙ. “යාව පමාණමරියාදා-වධාරණන්ඵකං මත” මිති භාගුරි. අවධිමිති පරිච්ඡන්තෙ.

1194. පුරන්ඵාසද්දො පාවියං දිසායං ඉච්චන්ඵෙ, පුරන්ඵෙ චක්ඛමානෙ, අග්ගතො සමුද්ධෙ ඉච්චන්ඵෙ ච පයමෙපි ආදිමිති වත්තති. පබන්ධෙ වාක්ඛාරවනායං වාක්ඛාරපබන්ධෙ පුරාණාදිකෙ. චිරන්තරෙ අතිතභූතෙ. නිකටෙ සන්තිහිතෙ. ආගාමිකෙ අනාගතෙ.

1195. ඛලුසද්දො නිසෙධෙ වාක්ඛාරඛිකාරෙ වාක්ඛාරභුසායං අවධාරණෙ එචන්ඵෙ, පසිද්ධියඤ්ච වත්තති. අභිනොසද්දො ආසන්තෙ අභිමුඛෙ උභයතො ඉච්චන්ඵෙ, ආදිනා සීසෙ, සාකලො ච අන්ඵෙ වත්තති. ආසන්තෙ අභිනොයං නදී. අභිමුඛෙ අභිනොව තාතා. උභයතොඉච්චන්ඵෙ අභිනො මග්ගස්ස. සීසෙ අභිනො අධිසිත්වා. සාකලො අභිනො වනං දඬිඨං.

1196. යදාපිසද්දන්ඵෙ අනුග්ගභණගරහන්ඵෙ. එකංසන්ඵෙ අචිතඵන්ඵෙ. අලො පනසද්දො විසෙසස්මිං අන්ඵෙ, පදපුරණන්ඵෙ ච සියා.

1197. භිසද්දො කාරණාදිසු වතුසු අන්ඵෙසු වත්තති. තුසද්දො පන තන්ඵ වතුසු අන්ඵෙසු මජ්ඣෙ භෙතුවජ්ජෙ තිකෙ අන්ඵෙ වත්තති. කුසද්දො පාපෙ ඊසන්ඵෙ කුච්ඡනෙ ජිගුච්ඡායඤ්ච.

1198. නුකාරො සංසයෙ, පඤ්භෙ ව. නානාසද්දො අනෙකන්ඵෙ, වජ්ජනෙ ව. කිංසද්දො පුච්ඡායං, ජිගුච්ඡායඤ්ච, අඛ්ඛයො. තිලිඬිගො ව, නියමෙ තු තිලිඬිගොව. වාරිමිති උදකෙ. මුද්ධනි සීසෙ ච, කං සුඛෙපි, චුත්තඤ්ච නානන්ඵසඬිගභෙ –

“කො චුභ්මත්තානීලක්කෙසු, සමානෙ සබ්බනාමිකෙ;පාවකෙ ච මයුරෙ ච, සුඛසීසජලෙසු ක”න්ති.

1199. අමාසද්දො සහන්ඵෙ, සමීපන්ඵෙ ච, අමාවාසී, අමාගතො ව. පුනසද්දො භෙදෙ විසෙසෙ. අපයමෙ පුන දදාති. කිරසද්දො අනුස්සවෙ අනුක්කමෙන සවනෙ, අරුචියඤ්ච. උදසද්දො අප්පන්ඵෙ පඤ්භෙ. විකජ්ජනෙ අන්ඵන්තරස්ස විකජ්ජනෙ ව.

1200. පච්ඡාසද්දො පතිවියං දිසායං. වරිමෙ අනාගතෙ කාලෙ. සාමීසද්දො තු අද්ධෙ භාගෙ, ජිගුච්ඡනෙ නින්දායඤ්ච. අද්ධෙ භාගෙ සාමී චුත්තං, ජිගුච්ඡනෙපි තදෙච. පාතු පකාසෙ පකාසනීයෙ, සම්භවෙ උජ්ජන්තියඤ්ච. මීඵොසද්දො අඤ්ඤාඤ්ඤාඤ්ඤාඉච්චන්ඵෙ, රහොඉච්චන්ඵෙ ච.

1201. භාසද්දො ඛෙදෙ, සොකෙ, දුක්ඛෙ ව. අභභසද්දො ඛෙදෙ, විම්භයෙ අඛිභුතෙ ව. ධිසද්දො හිංසාපනෙ, නිත්දායඤ්ච. තිරියං තිරොසද්දා පිධානෙ චත්තන්ති. තිරියං කත්වා කණ්ඩඞ්ගතො, තිරොකත්වා වා.

1202-1203. සඤ්ඤාසාධාරණකත්ථානං උපසඟ්ගනිපාතසඤ්ඤාසාධාරණං අඛ්ඤාසාධාරණං පසිද්ධෙ පචුර්ජපයොගෙ එකච්චෙ වා දස්සෙත්වා තදඤ්ඤෙපි සඤ්ඤාසාධාරණෙ දස්සෙතුමාහ “කුනි”ච්චාදි. එත්ථ ච කුනාදිසද්දෙහි ජ්ජුපරියන්තෙහි තදන්තාව ගහිතා, න හි කෙච්චානං එතෙසං අඛ්ඤාසාධාරණො සම්භවති. තස්සත්ථො – කුනපච්චියන්තො ච තථා ත්චාන තචෙ ත්චා තුං ධා සො ථා ක්ඛත්තුං තො ථ තු හිඤ්චනං හිං හං ධි හ යකාරතො හිංධ ධුනා රහි දානි, කිංස්මා වො දාවනං දාජ්ජථං ථත්තං ජ්ඤාජ්ජුපච්චියන්තො ච අඛ්ඤාසාධාරණො සම්භවති. පයොගො යථා – “කාතුන, කත්චාන, කාතචෙ, කත්චා, කාතුං, සඤ්ඤා, සඤ්ඤො, සඤ්ඤා, චතුක්ඛත්තුං, සඤ්ඤා, සඤ්ඤත්ථ, සඤ්ඤා, කුහිඤ්චනං, කුහිං, කුහං, සඤ්ඤා, ඉහ, යහිං, ඉධ, අධුනා, එතරහි, ඉදානි, ක්ච, කුදාවනං, කදා, අජ්ජ, කථං, අඤ්ඤාථත්තං, එකජ්ඤා, සජ්ජු, උපනගරං, අන්තොපාසාදං, අභිචන්දිය”ඉච්චාදි. ඉදං පන සඤ්ඤාසාධාරණං සඤ්ඤාසාධාරණං සම්භවෙත්ථං. (අභි.පදී.ටී)